

Turizmning O'zbekiston tabiatiga ta'sirini kamaytirish

Sayyohlik operatorlari, mahalliy hokimiyat
va mehmonlar uchun eslatma

Turizmning O'zbekiston tabiatiga ta'sirini kamaytirish. 2022

O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi (eco.gov.uz) va Zoi ekologik tarmog'i (zoinet.org) tomonidan CEPF jamg'armasi (cepf.net) ko'magida tayyorlangan.

Tushuncha va matn: Gulshad Shagiahmedova, Viktor Novikov

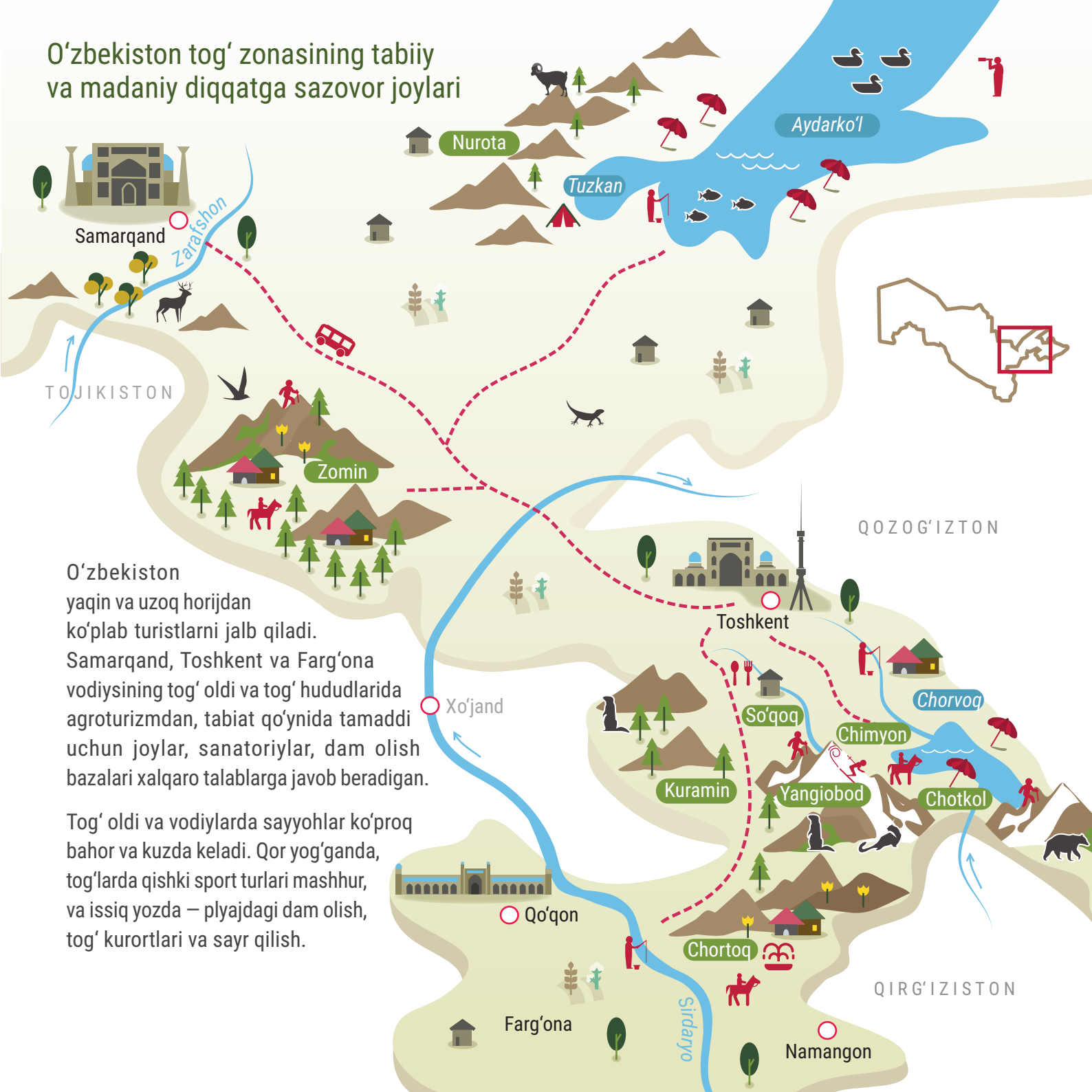
Rasmlar va maket: Aleksandra Povarich, Dina Adilova

Tuzuvchilar O'zbekiston va Markaziy Osiyo davlatlarining ekologik birlashmalari, mahalliy hokimiyat organlari, fuqarolarning tashabbuskor guruhlari va sayyohlik tashkilotlari ushbu nashr materiallaridan o'z ishlarida foydalanishlari mumkinligiga umid qilmoqda. Barcha ma'lumotlar, jumladan, xaritalar soddalashtirilgan va umumlashtirilgan shaklda taqdim etiladi.

Tarkib

O'zbekiston tog' hududining tabiiy va madaniy diqqatga sazovor joylari	3
O'zbekistonning turistik mavsumlari	4
Turizmning tabiat uchun foydalari va xatarlari	5
Davlat himoyasi ostidagi tabiat uchastkalari	6
Turizm sohasida tabiiy resurslardan foydalanish uchun qadamlar va ruxsatnomalar	7
O'zbekiston tog' tabiatiga salbiy ta'sirni kamaytirish choralarini	8
Ekoturizm	9
Turizmning tabiatga ta'sirini kamaytirish bo'yicha eslatma	10

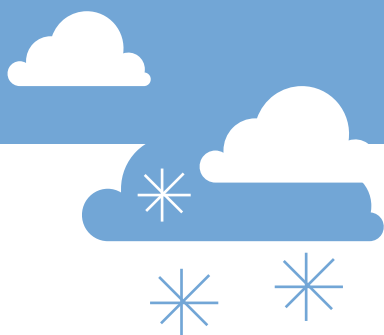
O'zbekiston tog' zonasining tabiiy va madaniy diqqatga sazovor joylari

O'zbekiston yaqin va uzoq horijdan ko'plab turistlarni jalb qiladi. Samarqand, Toshkent va Farg'ona vodiysining tog' oldi va tog' hududlarida agroturizmdan, tabiat qo'ynida tamaddi uchun joylar, sanatoriylar, dam olish bazalari xalqaro talablarga javob beradigan.

Tog' oldi va vodiylarda sayyohlar ko'proq bahor va kuzda keladi. Qor yog'ganda, tog'larda qishki sport turlari mashhur, va issiq yozda – plyajdagi dam olish, tog' kurortlari va sayr qilish.

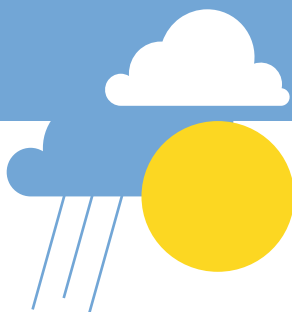
O'zbekistonning turistik mavsumlari

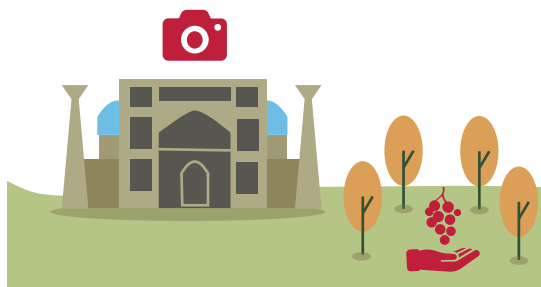
Qish

Chimyon
Yangiobod

Bahor va kuz

Samarqand
Toshkent
Qo'qon
Buxoro
Xiva

Farg'ona
vodiysi
Zarafshon
vodiysi

Yoz

Zomin
Chimyon

Aydarko'l
Chirchiq

Zomin
Chimyon
Chotkol
Yangiobod
Nurota
Hisor

Aydarko'l
Chorvoq

Turizmning tabiat uchun foydalari va xatarlari

Turizm mahalliy aholi, tadbirkorlar va davlat uchun muhim daromad manbai hisoblanadi. Turizmga ichki va xalqaro sarmoyalar ko'payib, xizmat ko'rsatish sifati yaxshilanadi, tashrif buyuradigan joylar geografiyasi kengayadi. Tog' zonasida kurort dam olish, turistik transport yo'laklari va karvonsaroylar, turizmning yangi shakllari faol rivojlanadi.

Turizmning jadal rivojlanishi jamiyatga iqtisodiy foyda va manfaat keltirishi bilan birga ekologik oqibatlarga olib kelishi mumkin. Avtomobillar soni va atmosferaga chiqindi gazlar soni ortib boradi, ko'llar, daryolar, o'rmonlar va muzliklarga tez va ko'proq tashrif buyuruvchilarni jalb qilish uchun baland tog'larda yangi yo'llar quriladi. Tabiatning tegilmagan hududlariga kirish ortib boradi, bu esa ekologik xavfni oshiradi. Turizmning mas'uliyatsiz rivojlanishi tabiatning plastmassa va chiqindi bilan ifloslanishiga, noyob o'simlik va hayvonlarning yo'q bo'lib ketishiga va ularning yashash muhitining buzilishiga olib keladi, yong'inga ehtiyotsizlik bilan munosabatda bo'lish natijasida yong'inlar kelib chiqadi.

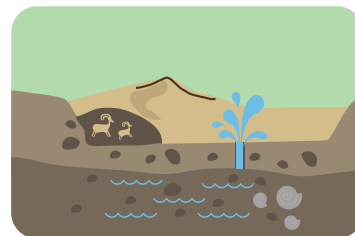
Davlat himoyasi ostidagi tabiat uchastkalari

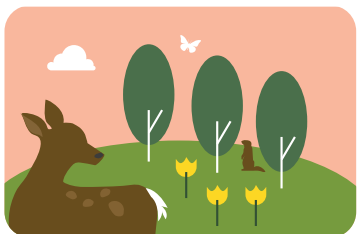
Suv toshqini o'rmonlari va suvni muhofaza qilish hududlari

Tog' o'rmonlari

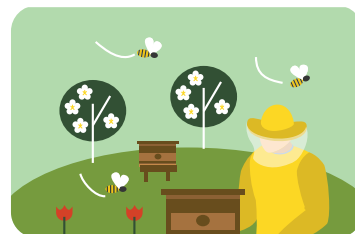
Tabiat yodgorliklari

Zaxiralar

Milliy bog'lar

Zakazniklar, o'tish zonolari

tabiatni muhofaza qilishning qat'iy rejimi va qator inson faoliyatiga cheklovlar

tabiatni muhofaza qilishning tanlangan choralari, ko'proq foydalanish hollari

Xo'jalik faoliyati taqiqlangan qo'riqxonalarda eng qat'iy davlat muhofazasi rejimi qo'llaniladi. Muhofaza etiladigan o'rmonlar va suvni muhofaza qilish hududlarini o'zlashtirish cheklangan va asosan taqiqlangan. Afsuski, ba'zida daraxtlarni kesish, zarar etkazish va qurilish holatlari mavjud bo'lib, ular uchun katta miqdorda jarima solinadi.

Milliy tabiat bog'lari va davlat biosfera rezervatlarida tabiatga zarar yetkazmasdan turizmni rivojlantirish rag'batlantirilmoqda. Tog'li o'rmonlar davlat muhofazasida, ularga yong'in xavfsizligiga rioya qilgan holda tashrif buyurish mumkin. Ko'pincha o'tlash yoki tashrif buyuruvchilar tomonidan chiqindilar tashlash holatlari mavjud.

Qo'riqxonalar o'simliklar va hayvonlarning ayrim turlarini muhofaza qilish uchun tashkil etiladi va mahalliy hokimiyat organlari bilan birgalikda vakolatli tashkilotlar tomonidan boshqariladi.

Mamlakatda ko'plab noyob tabiiy ob'ektlar – buloqlar, mineral manbalar, petrogliflar, dinovavr izlari, g'orlar mavjud. Ularning turizmni rivojlantirish maqsadlarida o'zlashtirish atrof-muhitni puxta rejalashtirishni talab qiladi.

Turizm va dam olish uchun tabiiy resurslardan foydalanish

Milliy tabiat bog'lar va mahalliy hokimiyat organlari turistlarni jalb qilishdan manfaatdor va tadbirkorlar bilan birgalikda tashrif dasturlarini tashkil etish va qulay infratuzilmani rivojlantirishlari mumkin. O'zbekistonda milliy bog'larning soni va maydoni muttasil o'sib bormoqda, biroq ular aholi va hokimiyat vakillari tomonidan ko'pincha dam olish maskanlari sifatida qabul qilinmoqda, bu esa hududlarni rivojlantirish, daraxtlarni kesish, sanitariya qoidalarining buzilishi va suv havzalarining ifloslanishiga olib keladi. Olov yoqish va shovqin qilish tabiatga zarar keltiradi. Shuning uchun birinchi navbatda tabiat bog'i rahbariyati va ekologlar bilan turizmning maqbul variantlari va ko'lamini muhokama qilish muhimdir. Keyinchalik, ekologik baholashni amalga oshirish va ruxsatnoma olish kerak. Biznes loyihalarini amalga oshirishda zararni oldini olish uchun atrof-muhit monitoringi muntazam ravishda amalga oshirilishi kerak.

O'zbekistonda kubok ovi rivojlana boshladi, bu qat'iy tartibga solinadi va mahalliy va davlat byudjetlarini to'ldirish, jumladan, tabiatni muhofaza qilish uchun mablag'larning bir qismidan foydalanish manbaiga aylanishi mumkin. Hozir tajriba o'rganilmoqda, qoidalar ishlab chiqilmoqda.

Salbiy ta'sirni kamaytirish tog' tabiatidagi odam

O'zbekistonning tog'li tabiati nafaqat mas'uliyatsiz turizmdan aziyat chekmoqda. Zararli va issiqxona gazlarining emissiyasi havo sifatiga ta'sir qiladi va iqlim o'zgarishiga olib keladi. Iqlim xizmatlari, chiqindi tashlamalarini kamaytirish, qayta tiklanadigan energiya manbalariga o'tish va yashil maydonlarni ko'paytirish bo'yicha chora-tadbirlar tabiatga salbiy ta'sirni kamaytirishi va uni turizm uchun jozibadorligini saqlashi mumkin.

Chiqindilarning hajmining ko'payishi, qayta ishlash darajasining pastligi va chiqindilarni boshqarish madaniyati ko'plab ekologik muammolarni, jumladan, tabiatning plastmassa bilan ifloslanishini keltirib chiqaradi. Chiqindilarni saralash va utilitatsiya qilish hamda suv omborlari va tog' cho'qqilarini chiqindilardan tozalash bo'yicha ommaviy tadbirlar tabiatga ifloslanishdan yetkazilgan zararni kamaytirish va tozalikni yaxshilashga yordam beradi.

Tog'li o'rmonlarda chorva mollarining o'tlanishini qisqartirish, yong'inga ehtiyotkorona munosabatda bo'lish va yong'inning oldini olish, shuningdek, hayvonlarni noqonuniy ovlash va o'simliklarni yig'ish holatlariga chek qo'yish O'zbekistonning betakror tog' tabiatini asrab-avaylashga xizmat qiladi.

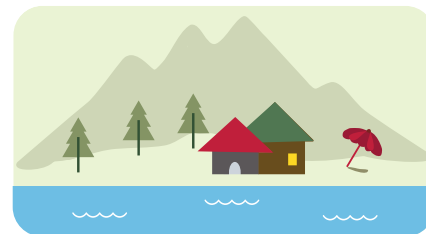
O'zbekistonda ekoturizmni rivojlantirish istiqbollari va foydalari

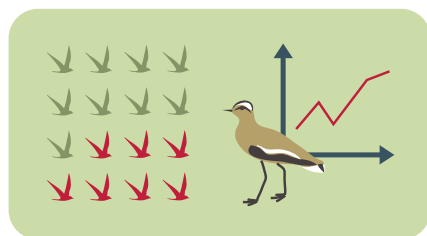
Qushlarning kuzatuv

Milliy tabiiy bog'larga tashrif

Ekologik toza dam olish joylarini rivojlantirish

Qushlarni hisoblash va himoya qilishda olimlarga yordam berish

Yangi bilim, turlarni himoya qilish uchun mablag' olish

Yashil energiya, mahalliy mahsulotlar, chiqindilarni qayta ishlash

Ekoturizm – tabiat turizmining turi bo'lib, tabiatni o'rganish va madaniy zavqlanish maqsadida atrof-muhitga juda cheklangan va "yumshoq" ta'sir ko'rsatadigan, tabiiy turlar va ob'ektlarga zarar etkazmaydigan turidir. Ekoturizmdan olingan daromad tabiatni muhofaza qilish borasidagi sa'y-harakatlarni qo'llab-quvvatlaydi.

Turizmning tabiatga ta'sirini kamaytirish bo'yicha eslatma

Chiqindilarni tozalash va saralash

Tashrif qoidalari, ekologik yo'llar

Shovqin, yorug'lik va olovni nazorat qilish

Toza suv, ehtiyotkorlik bilan foydalanish

Sanitariya sharoitlari

Tabiatdan foydalanish uchun limitlar va kvota

Mehmonxona va infrastrukturani ekologik dizayni

Ekologik rejalashtirish

Muntazam ekologik monitoring

Emissiyalarni kamaytirish

Mahalliy aholi va tabiat uchun turizmning afzalliklarini kengaytirish

Turmush sharoitini yaxshilash

Aholi bandligi va motivatsiyasi

Yangi bilim

Ekologik turizmni rivojlantirish

Tabiatni muhofaza qilish uchun qo'shimcha mablag'lar

Himoyalangan tabiiy hududlarda bu mumkin emas:

Hayvonlarni ovlash

Baliq qilish

Gullarni uzib tashlash

Daraxtlarni kesish

Hasharotlarni ushlab

Shovqin qilish

Tabiiy ob'ektlarni
buzish, zarar
yetqazish yoki o'zi
bilan olib chiqish

Olov yondirish,
o'chirilmagan
ko'mir va sigaretalarni
qoldirish

Xavfli chiqindilarni
joylashtirish
va zararli ishlab
chiqarishni olib boorish

Hududda chorva
mollarini boqish

Chiqindi tashlash

Yovvoyi hayvonlarni
ovqatlantirish

Yovvoyi hayvonlarga
yaqinlashish

Marshrutdan chiqish

